

ביאורים

ההשתדלות שלנו בעולם חשובה ביותר, אך לא בהכרח שהיא גם תקבע את התוצאה הטופית. כדוגמה לכך מביא רבי יוסף אלבו את מקצועות הרפואה והחקלאות, אך דבר זה נכון בכל תחומי החיים והמקצועות. הרופא עושה את עבודתו נאמנה, ולמרות זאת נמצא חולים שמתים עוד בעת טיפולם הרפואי. כך גם החקלאי יכול למצוא עצמו שנה אחת בלי יבול, מפני סיבות שאינן בשליטתו. למרות השתדלותנו יש נסיבות משתנות שנקראות 'טבע', שהן חלק מתנאי החיים שמשתנים בין אדם לאדם, בין שנה לשנה.

על גבי זה בונה רבי יוסף אלבו קומה נוספת של הבנה. אותם גורמים שהם מעבר להשתדלות שלנו, תלויים ברצון ה' בלבד. ולכן בדוגמה של הספינה שלא מגיעה ליעדה, אומר רבי יוסף אלבו שהסיבה לכך היא שהקב"ה לא הסכים לכך. רצון ה' מתגלה כאן כסיבת כל הסיבות, הסיבה העליונה, שממנה כל תנאי החיים והטבע מקבלים פקודות.

כעת נוכל להבין שהתפילה והבקשה שלנו מאת ה' היא חלק מההשתדלות שלנו, אבל את השורה התחתונה קובע ה'. לכן, אף אם אדם התפלל בזמן הראוי, עם הציבור, ותפילתו הייתה מעומק הלב זה עדיין תחת הכותרת 'השתדלות'. ייתכן שלקב"ה חשבונות אחרים:

עונש - כפי שלמדנו, אצל משה רבנו לא הועילו התפילות להסרת העונש. מצד המקבל - האדם צריך עוד כמה תפילות עד שיוכה במבוקשו. מונע אחר - גורם נוסף שתלוי בעניין ומכריח שהבקשה תתקבל או לא. מצד הקב"ה - מצד האמת לא טוב יהיה לו אם יקבל את מה שהוא מבקש, ולכן הקב"ה לא ממלא תפילתו.

למדנו שגם התפילה היא השתדלות לפני ה'. כך אנו מסירים גאווה מלבנו ומחשבה שיש לנו כוח לשנות באמצעות התפילה את המציאות. אלא כך יש לומר: ה' בחסדו נתן לנו את מצוות התפילה, ובה אנו מבקשים ומשתדלים לפניו לעשות טוב לעמו ישראל ברחמים, והוא הקובע והמנהיג את העולם לבדו לפי רצונו.

הרחבות

• אין שינוי כלפי מעלה

או שיהיה סבת כפירתו. רבי יוסף אלבו מונה סיבות שונות מדוע תפילה אינה מתקבלת. הנחת היסוד של רבי יוסף אלבו היא שאין תפילה שאיננה נשמעת. לכל תפילה ישנה כתובת, ועונש קבוע מראש או צפיית העתיד ביד ה' הם שמסבבים את המציאות כפי שהינה, לטוב ולמוטב. אחד הגורמים המשמעותיים בתפילה הוא שהאדם יהיה זכאי לקבלת הטובה שאותה הוא מבקש.

האם כאשר אנו מתפללים חל שינוי בשמים, והוא גורם להתקבלות התפילה?

רבי חיים מוולוז'ין מסביר שהמילה 'ברוך' משמעותה תוספת וריבוי, ובודאי אין חסרון בקב"ה, שיהיה צריך להוסיף משהו כלפיו. אם-כן מה משמעות התוספת? מסביר רבי חיים את עניין חיבור ה' לעולם שלנו. הראייה האנושית אינה תופסת את ההתגלות האלוהית המלאה בעולמו. אי לכך, בתפילה, אנו מבקשים שיתגלה בעולם שלנו יותר ויותר [נפש החיים ב, ב]. לפני התפילה הקב"ה לא מופיע בעולם, ואנו מצדנו מבקשים על השינוי בעולמות. כלומר, הקב"ה מעוניין להיטיב לעולם שאותו ברא, ולצורך כך נתן לנו את התפילה.

המהר"ל כותב כי "התפילה מבטלת גזירת עולם הזה" [באר הגולה עמ' כז]. לפי דבריו התפילה משנה את העולם באותו אופן שבו רצה ה' שהעולם ישתנה. השינוי שחל בעולם נובע ממנו באופן ישיר, וממילא לא נחשב כלל לשינוי במציאות ה', מצידו.

פרק עשרים וארבעה

לא תמיד אדם מגיע לתכליתו

כל הפעלות והמעשים שאדם פועל אינו מחיב^ו שיגיע שלמות תכליתם כפי פעלתם בהכרח, שכבר אפשר שיעשה האדם כל מה שראוי ובאופן הראוי ולא יגיע התכלית המכוון, הלא תראה הרופא פעמים הרבה יעשה כל מה שראוי לעשותו ועל צד היותר טוב שאפשר שיעשה ולא יפול טעות לא ממנו ולא מן החולה, ועם כל זה לא תגיע הבריאות המכוונת, וכן עובד האדמה יעשה כל מה שראוי, ויזרע בעת הראוי ותהיה השדה טובה ומתקנת פראוי, ולא יצליח הזרע, וסבת כל זה מבארת, שהפועל הבריאות אינו הרופא לבד ולא החולה גם כן אבל הרופא והטבע, וכן בעבודת האדמה אין הפועל העובד ולא השדה גם כן אבל העובד והטבע.

לא תמיד התפילה מתקבלת

וכן התפלה פעמים הרבה יעשה אותה האדם כמו שראוי ובעת הראוי, ולא תקבל התפלה, ולא מצד חטא המתפלל אלא שלא יסכים בזה רצון השם יתברך, כמו שהספן פעמים הרבה יעשה ספינתו מתקנת פראוי וינהיגה בטובה שבהנהגות וירד בים בעת הראוי, ועם כל זה לא תצליח הספינה להגיע אל מקום החפץ, וזה מצד שלא יסכים בזה רצון השם יתברך, אם על צד הענש כמו שקרה בענין יונה, ואם על צד ההשגחה לטוב, לסבה מן הסבות שזכרו בפרק י"ג מזה המאמר, וכן התפלה פעמים שלא תקבל אם על צד הענש כמו שבארנו בתפלת משה, או שאין המקבל מוכן עד שירבה ויפציר בתפלה או שיעשה פעלות מזרות על ההכנה, כתענית או לבישת שק כאנשי ניונה, וכיוצא בדברים הללו כמו שבארנו, ואם^ו שיהיה שם מונע אחר, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שלא נתקבלה תפלת דוד שלא ימות בשבת, בעבור שהגיע העת שימלוך שלמה בנו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפלו כמלא נימא^ו [שבת ל.], ואם בעבור שהשם יתברך יודע שאין הדבר ההוא המבקש טוב אל המתפלל, ועל צד ההשגחה עליו לא תקבל תפלתו, כאלו תאמר שהתפלל בעבור בנים ולא תקבל תפלתו, להיות השם יתברך יודע היות הבנים רעים אליו ומבקשים להמיתו, כמו אבשלום שבקש להמית את דוד, או שיתפלל בעד ממונו, והשם יתברך יודע שהממונו ההוא יהיה סבת מותו, כמאמר שלמה: "עשר שמור לבעלי לרעתו" [קהלת ה, יב], או שיהיה סבת כפירתו^ו, כמאמר שלמה: "פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה'" [משלי ל, ט], או לסבה אחרת נסתרת ממנו וידועה אצל השם יתברך.